

CESTOVNÝ RUCH AKO NÁSTROJ UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA MIKROREGIÓNU BIELA ORAVA S OHĽADOM NA MIENKU VYBRANÝCH AKTÉROV ÚZEMNÉHO ROZVOJA

TOURISM AS A TOOL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT WITH REGARD TO THE OPINION OF SELECTED STAKEHOLDERS OF THE AREA DEVELOPMENT OF BIELA ORAVA MICROREGION

Viera Novanská¹, Stanislava Brnkaľáková²

¹RNDr. Viera Novanská, PhD., rod. Chrenščová, Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra krajinej ekológie, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava, e-mail: chrenscova@fns.uniba.sk

²Mgr. Stanislava Brnkaľáková, Slovenská technická univerzita v Bratislave, Ústav manažmentu, Vazovova 5, 812 43, Bratislava, e-mail: stanislava.brnkalakova@stuba.sk

Abstrakt: Cestovný ruch má podľa Svetovej organizácie cestovného ruchu (WTO) a Svetovej rady cestovného ruchu (WTTC) kľúčovú úlohu v hospodárskom raste, pri vytváraní pracovných miest, v rozvoji a transformácii na zelené hospodárstvo. Cestovný ruch je veľmi podstatným faktorom prispievajúcim ku globálnej rozvojovej agende a zastávajúci významnú úlohu v budovaní silného, udržateľného a vyváženého globálneho rozvoja. Je považovaný za jedno z potenciálne najdôležitejších hospodárskych odvetví. Pozornosť obce preto venujú rozvoju mestského a vidieckeho cestovného ruchu ako faktoru ekonomiky a tvorby prostredia mesta a vidieka. Dôležité však je, aby rozvoj cestovného ruchu bol v súlade s rešpektovaním ochrany prírody a krajiny. Cesta ako dosiahnuť regionálny rozvoj v súlade so záujmami ochrany životného prostredia je udržateľný cestovný ruch. Predkladaný článok prezentuje výsledky dotazníkového prieskumu, ktorého cieľom bolo zistiť pohľad vybraných aktérov územného rozvoja v mikroregióne Biela Orava na rozvoj cestovného ruchu ako nástroja udržateľného rozvoja. Výsledky výskumu, ktoré poukázali na silné a slabé stránky cestovného ruchu v území, môžu slúžiť ako zásobník námetov pre vypracovávanie strategických rozvojových plánov mikroregiónu Biela Orava s dôrazom na cestovný ruch.

Kľúčové slová: cestovných ruch, udržateľný rozvoj, mikroregión Biela Orava, dotazníkový výskum

Abstract: According to the World Tourism Organization (WTO) and the World Travel and Tourism Council (WTTC), tourism plays a key role in economic growth, job creation and in the development and transformation to the green economy. The tourism is a very important factor contributing to the global development agenda, representing an important role in building a strong, sustainable and balanced global development. It is considered to be one of the most potentially important economic sectors. Therefore, municipalities pay attention to the development of urban and rural tourism as a factor of the economy and the creation of city and countryside environment. It is important that the tourism development respects the nature and landscape protection. The way how to achieve regional development in accordance with the interests of environmental protection is sustainable tourism. This paper presents results of a questionnaire survey aimed at finding out opinion of selected players of spatial development in Biela Orava microregion on the tourism development as a tool of sustainable development. Research results that revealed strengths and weaknesses of the tourism in the study area, may serve as a reservoir of ideas for drawing up strategic development plans of Biela Orava microregion with an emphasis on the tourism.

Key words: tourism, sustainable development, microregion Biela Orava, questionnaire

Úvod

Globalizácia, ako proces narastania medzinárodnej integrácie v ekonomike, politike, kultúre, komunikácii, obchode, či v životnom prostredí, prináša so sebou nielen technologický pokrok, nižšie náklady na transport, či liberalizáciu politiky v Európskej únii, ale aj negatívne trendy. Charakteristická svojou rýchlosťou, rozsahom a prepojenosťou, prináša nové hrozby a riziká, spôsobuje vytrácanie lokálnych tradícií a regionálnych rozdielov. Priamym dôsledkom globalizácie, priemyselnej revolúcie a masovej komunikácie je moderná konzumná spoločnosť, ktorá ignoruje vyčerpatelnosť prírodných zdrojov, enormne znečisťuje životné prostredie a spôsobuje ekologické katastrofy (Young, 2006).

Na aktuálnosť problematiky a nutnosť riešenia otázky globalizácie a udržateľného rozvoja v prepojení na cestovný ruch upozorňujú viaceré udalosti a dokumenty schválené na národnej a medzinárodnej úrovni. V posledných rokoch sa konali viaceré národné a medzištátne konferencie (Gúčik, 2014) a boli zverejnené významné dokumenty. V roku 1999 Európska komisia zverejnila dokument Perspektíva územného rozvoja Európy (European Spatial Development Perspective), ktorý sa zaoberá princípmi dosiahnutia vyváženého udržateľného rozvoja, ako aj trendmi a možnosťami ďalšieho vývoja krajín Európskej únie. Medzi významné výstupy svetových summitov, usporiadaných Organizáciou Spojených národov (United Nations), patria dokumenty, ako Agenda 21 (1992), Implementačný plán udržateľného rozvoja (2002) a taktiež Budúcnosť, ktorú chceme (2012), ktoré hovoria o potrebe realizácie udržateľného rozvoja a adaptívnych opatrení na všetkých úrovniach, cez globálne až po lokálne. Potrebu vývoja spoločnosti udržateľným smerom potvrdila aj medzinárodná kampaň „Svetoví lídri za cestovný ruch“ v roku 2011 organizovaná Svetovou organizáciou cestovného ruchu (UNWTO) a Svetovou radou pre cestovanie a cestovný ruch (WTTC).

Všetky spomínané globálne udalosti a svetové, európske, či národné strategické dokumenty upozorňujú, že cestovný ruch je neoddeliteľnou súčasťou spotreby konzumnej spoločnosti. Zdôrazňujú, že dobre navrhnutý a manažovaný cestovný ruch môže značne podporiť všetky tri dimenzie udržateľného rozvoja, prispieť k transformácii na zelené hospodárstvo, ako aj k rozvoju regiónov vytváraním pracovných miest a obchodných príležitostí. Cestovný ruch zohráva kľúčovú úlohu v prepojení ostatných sektorov, ako sú doprava, obchod, stavebníctvo, poľnohospodárstvo, bankovníctvo, telekomunikácie, kultúra a šport a pozitívne ich ovplyvňuje.

Globálna ekonomika sa výrazne podieľa na ovplyvňovaní bohatstva medzi krajinami a vytvára medzi nimi nerovnováhu. Cieľom hospodárskej politiky Európskej únie je preto zmierniť tieto disparity nielen na úrovni štátov, ale aj regiónov a zabezpečiť komplexný a rovnomerný regionálny rozvoj. Takýto rozvoj nie je možný bez aplikácie účinnej regionálnej politiky, ktorej riadenie na regionálnej úrovni spočíva v kooperácii celého spektra subjektov štátnej správy a samosprávy, podnikateľov, záujmových zoskupení i obyvateľstva, ale taktiež sa podieľa na budovaní medzinárodných vzťahov. Doterajšie zahraničné i naše skúsenosti ukazujú, že dôraz na rozvoj cestovného ruchu ako ekonomickej priority pri využívaní antropogénneho a prírodného potenciálu by mohol výrazne zmierniť existujúce regionálne disparity a prispieť k rastovému potenciálu hlavne ekonomicky slabých regiónov, kde je

nedostatok pracovných príležitostí, dlhodobá nezamestnanosť, nízke príjmy a emigrácia mladých ľudí (Matthews, 2000; Stričík, 2011; Pittau et al., 2010).

Pozitívne vplyvy rozvoja cestovného ruchu na prosperitu regiónov sú za predpokladu jeho harmonického napredovania zreteľné vo viacerých oblastiach. Okrem doteraz spomínaných kladov, cestovný ruch stimuluje aj rozvoj malého a stredného podnikania, podporuje vznik nových výrobných a diverzifikáciu ekonomických aktivít. Pozitívne na rozvoj územia vplyvajú finančné stimuly z európskych fondov na ochranu prírody a obnovenie prírodných a kultúrnych hodnôt, vrátane tradícií, ktoré vytvárajú hodnotu, atraktivitu, jedinečnosť a podporujú vlastnú identitu územia. Narastá tak sociálne a environmentálne povedomie. Rozmachom cestovného ruchu dochádza k rozvoju informačných technológií, budovaniu infraštruktúry a tým k rozkvetu vidieka (Iványi, 2004; Otrubová, 1991).

S rozvojom cestovného ruchu vstupujú do popredia aj jeho negatívne stránky, premietajúce sa v prírodnej a socioekonomickej zložke. Negatívne dopady integrovaného cestovného ruchu na rozvoj územia sa prejavujú predovšetkým v masovom rozvoji cestovného ruchu, ktorý spôsobuje neprimeraný rast cien pozemkov, nehnuteľností, tovarov a služieb, ktoré vedú ku konfliktom medzi miestnymi obyvateľmi a účastníkmi cestovného ruchu, čo vplyva aj na pokles atraktivity daného územia. Dôsledkom tejto skutočnosti sa zvyšuje aj kriminalita a vandalizmus a stráca sa kultúrna identita daného územia. Za účelom vysokej návštevnosti sa trvalé objekty cestovného ruchu budujú v prírodne najatraktívnejších rekreačných priestoroch, na najzachovalejších a najhodnotnejších miestach, čím dochádza k ničeniu ekosystémov a narúšaniu ekologickej stability krajiny. Vysoká návštevnosť, nerešpektovanie limitnej kapacity daného územia ovplyvňuje všetky krajinné zložky prírody a tiež estetickú, hygienickú a sociálno-psychickú sféru. Dochádza ku strate *genia loci*, pretože sa necenia tradičné architektonické štýly a používajú sa nevhodné stavebné materiály. V neposlednom rade narastá objem odpadu a vznikajú nelegálne skládky (Iványi, 2004; Roháč, Meyer, 2002).

Nelimitovaný cestovný ruch spôsobuje viaceré negatívne dôsledky na rozvoj daného územia a vedie k devastácii životného prostredia, preto sa stáva čoraz naliehavším zabezpečenie jeho udržateľného rozvoja (Kučerová, 1999). Rozvoj udržateľného cestovného ruchu si vyžaduje využívanie prírodných, kultúrnych, historických a ďalších zdrojov dnešnou spoločnosťou s ohľadom na ich zachovanie pre budúce generácie. Plánovanie a riadenie rozvoja udržateľného cestovného ruchu musí byť vykonávané takým spôsobom, aby nedošlo k vážnym ekologickým a sociálno-kultúrnym problémom v danom regióne a celková kvalita životného prostredia ostala zachovaná. Cieľom udržateľného cestovného ruchu je dlhodobá ochrana a zachovanie regionálnych zdrojov, ktoré pozitívne prispievajú k hospodárskemu rastu a blahobytu miestneho obyvateľstva, či návštevníkov (Butler, 2006; Mourek 2000; The European Charter for Sustainable Tourism in Protected Area, 1995).

Dôsledkom zvyšujúcej sa kritiky negatívnych vplyvov cestovného ruchu na prírodné prostredie vznikla koncepcia dlhodobo udržateľnej alebo tzv. „mäkkej“ alebo „zelenej“ turistiky, ktorá predstavuje alternatívu k dnes prevládajúcemu masovému cestovnému ruchu. Federácia národných parkov a chránených území Európy (FNPPE) považuje za udržateľnú turistiku „všetky formy rozvoja turistiky, ich manažmentu a aktivity, ktoré uchovávajú environmentálnu, sociálnu a ekonomickú integritu a kvalitu prírodných, vytvorených a

kultúrnych zdrojov na trvalej báze“ (Shipp, 1993). Udržateľnú turistiku reprezentujú formy, ktoré rešpektujú prírodné limity a neprekračujú ekologickú únosnosť územia. K veľmi progresívnym formám patrí agroturizmus, ekoturizmus, alebo vidiecky cestovný ruch. Pre turistov prináša „zelená turistika“ skvalitnenie ponuky sprostredkovaním autentických zážitkov v prírode, ktoré sú zároveň šetrné voči životnému prostrediu. Je víziou rozvoja najmä tých oblastí, ktoré masový turizmus ešte nestihol definitívne zmeniť. V oblastiach s nevyvinutou priemyselnou činnosťou môže zelená turistika prispieť k rozvoju vidieka a zachovaniu kultúrneho a prírodného rázu krajiny (Sabo et al., 2002; Iványi, 2004; Károlyová, Čižmárová, 2010). V skutočnosti sa môže stať hlavným nástrojom pre zachovanie týchto oblastí, ale aj pre zvýšenie povedomia o životnom prostredí obyvateľov a návštevníkov. Potrebná je však užšia spolupráca a partnerstvo medzi konkrétnymi odvetvami cestovného ruchu, štátnou správou na všetkých úrovniach, miestnou komunitou, manažérmi (resp. ochranármi) chránených území, ale aj samotnými turistami (Tomaškinová, Tomaškin, 2013).

Metodika

Cieľom skúmania bolo, prostredníctvom dotazníkového výskumu, zistiť názory vybraných aktérov územného rozvoja na cestovný ruch ako nástroj mikroregionálneho rozvoja Bielej Oravy. Výber respondentov bol cieleň. Základný súbor tvorili miestni a mikroregionálni predstavitelia rozhodovacej sféry a mienkotvorné osobnosti. Oslovených bolo 98 respondentov. Vyplnené dotazníky sme získali od všetkých oslovených respondentov (100 % návratnosť). Štatistický súbor tvorilo celkovo 98 respondentov ($n = 98$). Výskumu sa zúčastnili predstavitelia miestnej samosprávy (23 starostov vidieckych obcí a primátor mesta), predstavitelia Správy CHKO Horná Orava (3), Združenia Babia hora (2), Informačného centra v Námestove (1) a nezávislé osobnosti s dobrým prehľadom o miestnych, resp. mikroregionálnych problémoch. Išlo o zástupcov školstva (34) a podnikateľského sektora (34), ktorí poznajú problémy a rozvojové potenciály mikroregiónu Biela Orava. Výskumu sa zúčastnilo 38 % mužov a 62 % žien. Priemerný vek respondentov bol v rozmedzí od 38 rokov do 45 rokov. Zastúpení boli respondenti s vysokoškolským vzdelaním I. stupňa (2 %) a II. stupňa (65 %), stredným vzdelaním s maturitou (32 %) a stredným vzdelaním bez maturity (1 %). Pre účely výskumu bola vybraná technika dotazníkového prieskumu. Štruktúra dotazníka bola zostavená na základe štúdií zameraných na percepciu obyvateľov v súvislosti s udržateľným a regionálnym rozvojom (napr. Huba, Ira, 2000; Ira et al., 2005; Chrenšćová, 2009). Dotazník pozostával z uzavretých otázok/položiek a z otázok polouzavretých, ktoré poskytovali možnosť výberu jednej alebo viacerých odpovedí. Zber dát sa uskutočnil počas rokov 2011 - 2012. Respondenti boli oslovení osobne alebo elektronicky (e-mailom) a požiadaní o vyplnenie dotazníka.

Charakteristika záujmového územia

Mikroregión Biela Orava s rozlohou 690,5 km² patrí do regiónu Orava, najsevernejšieho a najchladnejšieho regiónu Slovenskej republiky. Administratívne patrí do Žilinského kraja. Na severe, severozápade a severovýchode hraničí s Poľskom, na západe s okresom Čadca, na juhu s okresom Dolný Kubín a na juhovýchode s okresom Tvrdošín.

Mikroregión Bielej Oravy tvorí 24 obcí (Námestovo, Babín, Beňadovo, Bobrov, Breza, Hruštín, Klin, Krušetnica, Lokca, Lomná, Mútne, Novoť, Oravská Jasenica, Oravská Lesná, Oravská Polhora, Oravské Veselé, Rabča, Rabčice, Sihelné, Ťapešovo, Vasil'ov, Vavrečka, Zákamenné a Zubrohlava), z toho štatút mesta má 1 obec (Námestovo). Na území žilo na konci roku 2011 spolu 59 885 obyvateľov, z toho 49,6 % žien. Z hľadiska národnostnej štruktúry je územie homogénnym územím s prevahou obyvateľstva slovenskej národnosti

(97,3 %). V mikroregióne prevažuje obyvateľstvo rímsko-katolíckeho vierovyznania (95,2 %). Vekovú štruktúru obyvateľstva charakterizuje vysoké zastúpenie obyvateľov v produktívnom veku (63,29 %). Ekonomicky aktívneho obyvateľstva je 23 436. Problémom trhu práce v okrese Námestovo je vysoký počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie (3 503), ktorí sú len ťažko umiestniteľní na trhu práce (dlhodobo nezamestnané osoby s nízkou úrovňou praktických zručností, osoby s nízkou kvalifikáciou, mladí ľudia, osoby so zdravotným postihnutím, starší občania). Miera evidovanej nezamestnanosti je 13,39 % (ŠÚ SR, 2011).

Záujmové územie patrí podľa Regionalizácie cestovného ruchu v SR (Weiss et al., 2005) do regiónu cestovného ruchu Oravského. Na základe časových horizontov vyčleňujeme dva subregióny cestovného ruchu a to strednodobý Oravská priehrada a dlhodobý Oravská Magura.

Cestovný ruch sa v lete orientuje najmä do oblasti Oravskej priehrady. V stredisku Slanická Osada sú sústredené vodné športy. Územie poskytuje dobré podmienky pre pešiu turistiku, ktorá je významnejšia na hrebeňoch Oravských Beskýd a tiež cykloturistiku. Najznámejšie cykloturistické trasy sú Údolím Bielej Oravy (Oravská Lesná – Trstená), Rowlandovou stopou (Zákamenné – Námestovo), K hájnikovej žene (Námestovo – Oravská Polhora). V zimných mesiacoch je tu široká ponuka lyžiarskych aktivít, rozmiestnená rovnomerne po celom území – od Oravskej Lesnej až po Oravskú Polhoru. Lákadlom pre turistov sú aj náučné chodníky na území CHKO: NCH Slaná Voda – Babia hora – Markowe sczawiny, Oravská priehrada a Lesnícky náučný chodník Oravská Lesná, ktorých cieľom je sprístupnenie informácií turistom o prírodných a kultúrnych hodnotách územia. Záujmové územie je aj galériou kultúrnych pamiatok v prírode – v každej vidieckej obci a meste sa nachádza kostol, v chotároch a obciach sa nachádza množstvo kaplniek a krížov. Z prvkov významných z hľadiska kultúry sa na území nachádza národná kultúrna pamiatka Lesná úvratová železnica Chmúra – Tanečník v Oravskej Lesnej, Múzeum Pavla Országha Hviezdoslava v Oravskej Polhore a prírodná pamiatka bývalej obce Slanica – Slanický ostrov umenia (Chrenšcová, 2011). Územie je charakteristické existenciou bohatých tradícií a vlastného kultúrneho dedičstva. V oravských dedinách sa udržiavajú kultúrne tradície, ktoré lákajú domácich a zahraničných turistov. Každoročne sa konajú starodávne zvyky a obyčaje, napríklad pochovávanie basy, stavenie májov, vianočné koledy, folklórne festivaly a jarmoky. Takmer celé územie spadá pod Chránenú krajinnú oblasť Horná Orava (22 obcí a okresné mesto). **Chránená krajinná oblasť Horná Orava bola zriadená vyhláškou MK SSR č. 110/1979 Zb. zo dňa 12. júla 1979 v znení Zákona NR SR č. 287/1994 Z. z. a novelizovaná vyhláškou MŽP SR č. 420/2003 Z. z. zo dňa 29. septembra 2003.** Ochrana prírody a krajiny je zameraná na zachovanie pôvodných lesných komplexov a na vzácne rastlinné a živočíšne spoločenstvá (Trnka, Kopilec, 2007).

Výsledky

Získané údaje z dotazníkov od 98 respondentov sme vyhodnotili kvantitatívne a kvalitatívne. V tabuľkách uvádzame počet odpovedí v relatívnych početnostiach (%). Otázky/položky v dotazníku poskytovali respondentom prevažne možnosť výberu viacerých odpovedí.

Na úvod boli respondentom položené otázky „Čo považujete za hlavné predpoklady rozvoja cestovného ruchu v mikroregióne Biela Orava?“ a „Ktoré formy cestovného ruchu považujete za ťažiskové pre zvýšenie návštevnosti mikroregiónu?“ Vyhodnotenie odpovedí reprezentujú tabuľky 1 a 2.

Tab 1 Hlavné predpoklady rozvoja cestovného ruchu
 Tab 1 The main preconditions of tourism development

Hlavné predpoklady rozvoja cestovného ruchu	%
Zachovalá príroda	69
Bohaté kultúrne dedičstvo a história – kultúrne pamiatky, sieť kultúrnych zariadení	53
Ľudová architektúra	49
Významné kultúrne akcie	43
Priaznivá cenová úroveň pre zahraničných návštevníkov	37
Dostatok pracovných síl	30
Vhodná technická infraštruktúra	10
Dobrá dopravná dostupnosť do územia a vnútroregionálna dopravná sieť	9
Profesionalita podnikateľov a manažérov v území	8
Pozitívny postoj miestneho obyvateľstva k cestovnému ruchu	5
Iné:	0

Z tabuľky 1 vidíme, že respondenti za hlavné predpoklady rozvoja cestovného ruchu považujú najmä zachovalú prírodu (69 %), bohaté kultúrne dedičstvo a históriu územia (53 %), ľudovú architektúru (49 %) a organizovanie kultúrnych akcií v obciach/mikroregióne (43 %).

Ťažiskové formy rozvoja cestovného ruchu z pohľadu respondentov vyjadruje tabuľka 2.

Tab 2 Ťažiskové formy rozvoja cestovného ruchu

Tab 2 The key forms of tourism development

Ťažiskové formy rozvoja cestovného ruchu	%
Vidiecky cestovný ruch	46
Ekoturistika	43
Pešia turistika	39
Zjazdové a bežecké lyžovanie	36
Vodné športy, kúpanie	35
Pobyt pri vode	30
Kultúrno-poznávací cestovný ruch	26
Iné: Oddych a pobyt v prírode	22
Iné: Rybolov	15
Iné: Cykloturistika	14

Za ťažiskové formy rozvoja cestovného ruchu považujú najmä rozvoj vidieckeho cestovného ruchu (46 %) a ekoturistiky (43 %). Za vhodné formy rozvoja cestovného ruchu respondenti zároveň považujú pešiu turistiku (39 %), zjazdové, bežecké lyžovanie (36 %), vodné športy, kúpanie (35 %), pobyt pri vode (30 %) a poznávanie kultúrnych pamiatok (26 %).

Tabuľka 3 ilustruje sumár odpovedí respondentov na otázku: „V čom vidíte hlavné obmedzenia rozvoja cestovného ruchu?“

Tab 3 Hlavné obmedzenia rozvoja cestovného ruchu

Tab 3 The main limitations of tourism development

Hlavné obmedzenia rozvoja cestovného ruchu	%
Nedostatok finančných prostriedkov	64
Nedobudovaná infraštruktúra	56
Nevyhovujúca kapacita a kvalita poskytovaných služieb	52
Nedostatok aktivít pre voľný čas v strediskách turizmu	48
Slabá propagácia mikroregiónu	34
Nedostatočná spolupráca medzi subjektmi pôsobiacimi v regióne	26
Nízka motivácia a skúsenosti miestnych obyvateľov v súvislosti s rozvojom cestovného ruchu	12
Obce sa nachádzajú v CHKO Horná Orava	10
Iné: Absencia zaujímavých produktov cestovného ruchu ponúkaných vo forme komplexných balíkov služieb	8

Hlavné obmedzenia vidia respondenti z mikroregiónu Biela Orava najmä v nedostatku finančných prostriedkov (64 %), v nedobudovanej infraštruktúre (56 %), nevyhovujúcej kapacite a kvalite poskytovaných služieb (52 %) a v nedostatku aktivít pre voľný čas v strediskách turizmu (48 %).

Zaujímali nás tiež pozitívne a negatívne aspekty rozvoja cestovného ruchu z pohľadu respondentov. Pozitívne aspekty z pohľadu respondentov vyjadruje tabuľka 4.

Z tabuľky 4 je zjavné, že za výhodu rozvoja cestovného ruchu pre obec/mikroregión považujú všetci respondenti najmä finančný prínos (63 %) a rozvoj obce/mikroregiónu (62 %), ďalej zvýšenie zamestnanosti (59 %), zvýšenie životnej úrovne miestnych obyvateľov (57 %) a spoznanie prírody a kultúry mikroregiónu (46 %).

Tab 4 Pozitívne aspekty návštevnosti územia

Tab 4 Positive aspects of regional visit rate

Pozitívne aspekty	%
Finančný prínos	63
Rozvoj obcí/mikroregiónu	62
Zvýšenie zamestnanosti	59
Zvýšenie životnej úrovne miestnych obyvateľov	57
Spoznanie prírody a kultúry mikroregiónu	46
Propagácia mikroregiónu	36
Rozvoj medzinárodnej spolupráce	34
Iné: rozvoj služieb	30
Iné: výstavba infraštruktúry	13

Podobne ako k pozitívam návštevnosti územia sa respondenti vyjadrovali aj k negatívam návštevnosti územia (Tab 5).

Tab 5 Negatívne aspekty návštevnosti územia

Tab 5 Abient aspects of regional visit rate

Negatívne aspekty	%
Znečistenie prírody	60
Rast komunálneho odpadu	45
Ničenie ekosystémov	43
Narušenie integrity obce	39
Zvýšenie dopravy/hluku	27
Zvýšenie kriminality v území	18
Iné: znehodnotenie kultúrnych pamiatok	12
Iné: rast ceny pozemkov a spotrebných predmetov	9

Príchod návštevníkov a turistov do svojej obce/regiónu vnímajú respondenti pozitívne, ale aj negatívne. Medzi negatívnymi aspektmi cestovného ruchu respondenti uviedli najčastejšie znečistenie prírody (60 %), rast komunálneho odpadu (45 %), ničenie ekosystémov (43 %) a narušenie integrity obce (39 %).

Respondentom bola na záver položená otázka „Realizujú sa v obciach projekty zamerané na rozvoj cestovného ruchu?“ (Tab 6)

Tab 6 Projekty podporujúce cestovný ruch v území.

Tab 6 Projects supporting tourism in the area.

Projekty	%
áno	82
nie	13
neviem sa vyjadriť	5

Na otázku odpovedalo pozitívne 82 % respondentov, 13 % respondentov uviedlo, že sa projekty nerealizujú a 5 % sa nevedelo vyjadriť.

Respondenti boli zároveň vyzvaný, aby vymenovali kľúčové ciele/oblasti projektov. Respondenti (82 %) uviedli, že v obciach sa realizujú projekty, ktoré sú prevažne zamerané na skvalitňovanie životného prostredia (revitalizácia verejných priestranstiev, dobudovanie kanalizácie, plynofikácia), zamerané na rozvoj zimných športov a turisticky (budovanie oddychových zón, náučných chodníkov, cyklistických chodníkov, vybudovanie a rekonštrukcia vlekov, skvalitnenie služieb - výstavba penziónov, agropenziónu), zamerané na rozvoj medzinárodnej spolupráce medzi Poľskom a ČR (folklórne slávnosti, priateľské futbalové zápasy, turistické podujatia) a projekty zamerané na propagáciu územia (tvorba propagačných materiálov, cezhraničná propagácia).

Záver

Cestovný ruch, ako odvetvie, má prierezový charakter a preto môže slúžiť ako kontrolný nástroj regionálneho rozvoja so široko rozvetvenou hospodárskou štruktúrou s pozitívnymi vplyvmi na životnú úroveň a tiež pre miestne obyvateľstvo. To si vyžaduje podporu zodpovedajúcich iniciatív na lokálnej a regionálnej úrovni a výstavbu vhodnej turistickej infraštruktúry (Petermann et al., 2006). Je dôležité mať na pamäti, že by sa nemal orientovať jedným smerom, ale mal by byť integrovaný do existujúcich ekonomík i environmentálnych podmienok a podporovať miestny potenciál. Produkciou a podporou miestnych kvalitných výrobkov sa docieli vytesnenie iných priemyselných odvetví. Fakt, že dopyt účastníkov cestovného ruchu po lokálnych ekologických produktoch sa za posledné obdobie výrazne zvýšil, podporuje rozvoj udržateľného vidieckeho cestovného ruchu a pomáha zabezpečovať šetrné zaobchádzanie s prírodou, ktoré zaručuje dlhodobú prosperitu vidieckych oblastí.

Ak chceme zachovať prírodné najcennejšie priestory je nutné situovať objekty cestovného ruchu nie do prírodne najatraktívnejších a najhodnotnejších častí územia, čím dochádza k ničeniu ekosystémov a znižovaniu ekologickej stability krajiny, ale je nevyhnutné tieto objekty a strediská lokalizovať do jeho okrajových častí a zachovať tak hodnotu, atraktivitu a jedinečnosť daného územia (Kopšo et al., 1992).

Mikroregión Biela Orava je jedným zo vzorových príkladov sídiel vidieckeho charakteru, disponuje veľkým krajinným potenciálom a vhodnými podmienkami pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu. Zachovalá príroda, bohaté kultúrne dedičstvo, história, či ľudová architektúra i významné kultúrne akcie robia mikroregión osobitým a atraktívnym pre návštevníkov. Vidiecky ráz mikroregiónu, špecifické kopaničiarske osídlenie, typické formy hospodárenia v území (poľnohospodárstvo, lesníctvo), krásna príroda vytvárajú predpoklady pre jeho využitie pre potreby cestovného ruchu pri rešpektovaní kritérií a podmienok udržateľného rozvoja. Aj miestne obyvateľstvo si uvedomuje danosti územia (zachovalá príroda, bohaté kultúrne dedičstvo a história, ľudová architektúra) pre rozvoj cestovného ruchu a prikláňa sa k rozvoju zelených foriem cestovného ruchu. Za ťažiskové formy rozvoja cestovného ruchu považujú vidiecky cestovný ruch, ekoturistiku, pešiu turistiku, ako aj využívanie „soft“ foriem dopravy (cykloturistika) v celom mikroregióne. Za vhodné formy rozvoja cestovného ruchu respondenti zároveň považujú zjazdové, bežecké lyžovanie, vodné športy, kúpanie, pobyt pri vode a poznávanie kultúrnych pamiatok. Poukázali však na potrebu dobudovať infraštruktúru, skvalitniť poskytované služby a doplnkové aktivity pre voľný čas v strediskách turizmu (Oravská priehrada, Slaná Voda, Oravská Lesná).

Napriek spomínaným prednostiam, mikroregión stále patrí do ekonomicky slabých a malo rozvinutých regiónov. Síce väčšina respondentov uvádza, že sa v obciach realizujú projekty zamerané na rôzne oblasti, ktoré skvalitňujú životné prostredie, podporujú rozvoj a zatraktívnenie mikroregiónu, je potrebné vytvárať nové projekty, ktoré zefektívnia čerpanie fondov z Európskej únie. Vytvorením aliancie verejnej správy, podnikateľského sektora, miestnych združení a ochranárov prírody, by sa mohla vybudovať ich efektívnejšia kooperácia, ktorá by priniesla nové projekty a nápady ako mikroregión oživiť pre návštevníkov, a ako zabezpečiť podmienky pre rozvoj malého a stredného podnikania so zreteľom na zachovanie vysokej environmentálnej kvality územia a ochranu kultúrnych pamiatok.

V mikroregióne existujú viaceré možnosti ako zvýšiť zamestnanosť a životnú úroveň miestneho obyvateľstva a tým zväčšiť celkový ekonomický výnos a rozvoj územia. Nutné je zabezpečiť rovnomerné rozloženie služieb a zapojiť do aktivít cestovného ruchu aj odľahlé dediny s typicky kopaničiarskym spôsobom osídlenia. Tak by sa stalo dobudovaním infraštruktúry, výstavbou ubytovacích zariadení (hotely v prírode) a vytvorením turisticko-rekreačných centier s možnosťami kultúrnych a poznávacích zájazdov spojených s predajom miestnych výrobkov turistom. Mikroregión by sa stal nielen atraktívnym a pozoruhodným pre turistov, ale zároveň vytvorením podmienok pre zelené formy turistiky, by sa zachovala jeho identita a integrita, či súkromie miestnych komunít, boli by rešpektované prírodné limity a neprekračovala by sa ekologická únosnosť územia.

Dôležitým aspektom ekonomického rastu a napredovania udržateľného cestovného ruchu v mikroregióne Biela Orava je aj jeho propagácia. Zlepšiť by sa mali propagačné aktivity a materiály, účasť na veľtrhoch a prezentáciách, či komunikácia s masmédiami. Taktiež by sa mala vybudovať verejná doprava (priame autobusové linky) do okolitých poľských obcí, nakoľko mikroregión Biela Orava je pohraničným a susedí s Poľskou republikou. Zintenzívnil by sa tak prílev zahraničných turistov do záujmového územia.

Regionálny rozvoj prispieva k zvyšovaniu konkurencieschopnosti, hospodárskemu i územnému rozvoju a k vyrovnávaniu hospodárskych ako aj sociálnych regionálnych rozdielov. Jeho postavenie sa v procese globalizácie posilňuje a stáva sa neodmysliteľnou súčasťou udržateľného rozvoja. Odkloneniu sa od masových foriem cestovného ruchu, ktorý predstavuje dôležité odvetvie rozvoja územia, napomáhajú jeho formy ako zelená turistika, ktorá v sebe zahŕňa princípy udržateľného rozvoja a tak prispieva nielen k ekonomickému rastu slabo rozvinutých vidieckych regiónov, ale aj k zachovaniu prírodného potenciálu krajiny. Pri budovaní koncepcie udržateľného regionálneho

cestovného ruchu je potrebné zapojiť miestne obyvateľstvo a zohľadniť ich názory, či postoje. Miestne komunity v našom záujmovom území nevidia ako nevýhodu rozvoja mikroregiónu prítomnosť chránených území, ba naopak, vysoko si vážia hodnotný prírodný potenciál a blízky kontakt s prírodou.

Získané výsledky z dotazníkového prieskumu a zo zhodnotenia jednotlivých (lokalizačných, selektívnych, realizačných, environmentálnych) predpokladov rozvoja cestovného ruchu záujmového územia, možno využiť pri konštruktívnej komunikácii s verejnosťou a pre efektívnu participáciu verejnosti na plánovacích procesoch, smerujúcich k udržateľnému rozvoju. Výsledky môžu byť podnetné pri spracovaní nových rozvojových plánov, programov, či strategických koncepcií pre samosprávy obcí, ako aj pre podnikateľskú sféru a združenia. Inšpiratívny zdroj môžu výstupy prieskumu byť aj pre laickú verejnosť a lokálne obyvateľstvo, ktoré v problematike udržateľného rozvoja cestovného ruchu zohráva významnú úlohu.

Literatúra

- BUTLER, R., W. (ed.) 2006. *Aspects of Tourism. The Tourism Area Life Cycle : Applications and Modifications*. Cromwell Press, Great Britain, s. 385.
- EUROPARC FEDERATION 1995. *The European Charter for Sustainable Tourism in Protected Area*. [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na internete: < <http://www.european-charter.org/home/>>.
- EURÓPSKA KOMISIA 1999. ESDP - European Spatial Development Perspective. ISBN 92-828-7658-6. [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf>.
- GÚČIK, M. 2014. *Výskum, konferencie a zborníky o cestovnom ruchu od roku 1964*. [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na internete: <<http://www.ef.umb.sk/ef/UploadFolder/782/obrazky/Siesta%20informacia%20%20Vyskum,%20konferencie%20a%20zborniky%20od%20roku%201964.pdf>>.
- HUBA, M. – IRA, V. 2000. *Stratégia trvalo udržateľného rozvoja vo vybraných regiónoch*. Bratislava : STUŽ/SR, 192 s. ISBN 80-968415-2-1.
- CHRENŠČOVÁ, V. 2009. *Udržateľný rozvoj v chránenom území environmentálne, sociálne a ekonomické aspekty (prípadová štúdia na území CHKO Horná Orava)*. Dizertačná práca. Bratislava : Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, 199 s.
- CHRENŠČOVÁ, V. 2011. Udržateľný rozvoj cestovného ruchu v chránenej krajinskej oblasti Horná Orava z pohľadu aktérov rozhodovacej sféry. *Acta Universitatis Matthiae Belii*, Sekcia Environmentálne manažérstvo, Roč. 13, č. 1. Banská Bystrica : Fakulta prírodných vied Univerzita Mateja Bela, s. 61-67. ISSN 1338-449X.
- IRA, V. – HUBA, M. – PODOLÁK, P. 2005. Udržateľný rozvoj BR Poľana s ohľadom na mienku vybraných hlavných aktérov v území. In Sláviková, D. (ed.): *Biosférická rezervácia Poľana po 15-tich rokoch*. Zvolen : Technická univerzita, s. 219-227. ISBN 80-228-1510-1. (Ira et al., 2005)
- IVÁNYI, A. 2004. *Linkage between biodiversity and tourism. An Introduction*. CEEWEB, Printed by Patkós Stúdió, Tápiógyörgye. [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na internete: http://www.ceeweb.org/wp-content/uploads/2011/12/bidi_tourism.pdf>.
- KÁROLYOVÁ, I. – ČIŽMÁROVÁ, K. 2010. Udržateľný turizmus v Národnom parku Nízke Tatry. *Geografická revue*, Roč. 6, č. 1, Banská Bystrica : FVP UMB, s. 68-79. ISSN 1336-7072.
- KOPŠO, E., GÚČIK, M., MAZÚREK, V., HRALA, V. 1992. *Geografia cestovného ruchu*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 327s. ISBN: 80-08-00346-4.
- KUČEROVÁ, J. 1999. *Trvalo udržateľný rozvoj cestovného ruchu*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 83 s. ISBN 80-8055-307-6.

- MATTHEWS, L. 2000. *Regionálne disparity a regionálny rozvoj*. In Finka M., Petříková D. Priestorový rozvoj a plánovanie v kontexte európskej integrácie. Bratislava : Road, s. 112. ISBN 80-88999-02-2.
- MOUREK, D. 2000. Cestovní ruch a životní prostředí, Praha, 256-284 s. In Kolektiv autorů, 2002: Hospodářské sektory a environmentální integrace, Centrum pro otázky životního prostředí, UK v Praze, 554 s.
- OTRUBOVÁ, E. 1991. *Humánná geografia 2*. Bratislava : PRIF UK, s.146.
- PETERMANN, T., REVERMANN, C., SCHERZ, C. 2006. *Zukunftstrends im Tourismus*. Berlin, s. 125-128. ISBN-10:3-89404-828-X. [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na: <<http://www.itas.kit.edu/pub/v/2006/peua06a.pdf>>.
- PITTAU, M., G. et al. 2010. *Economic Disparities and Life Satisfaction*. In European Regions. Springer Science+Business Media B. V., s. 339–361, DOI 10.1007/s11205-009-9481-2.
- ROHÁČ, J. – MEYER, M. 2002. *Úvod do trvalo udržateľného rozvoja*. Bonn, Banská Štiavnica : Združenie Ekologický turizmus v Európe, Jantárová cesta. 33 s.
- SABO, P. – SMETANA, V. (ed.s.) et al. 2002. *Zachráňme vysoké hory Slovenska*. Živá Planéta o.z. : Piešťany, 132 s., ISBN 80-85740-05-2.
- SHIPP, D. (ed.) 1993. *Loving them to death? Sustainable tourism in Europe's Nature and National parks*. Grafenau, Germany : Federation of nature and National Parks of Europe, s. 96.
- STRIČÍK, M. 2011. *Regionálny rozvoj*. Bratislava: EKONÓM, 132s. ISBN 978-80-225-3173-3.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR 2011. *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011*. [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=50355>>.
- TOMAŠKINOVÁ, J., TOMAŠKIN, J. 2013. *Integrovaný manažment Národného Parku Slovenský Kras*. Banská Bystrica : Belianum, s. 36. ISBN 978-80-557-0589-7.
- TRNKA, R. – KOPILEC, R. (eds.) 2007. *Horná Orava – európsky významné chránené územie*. Banská Bystrica : Štátna ochrana prírody SR, 135 s. ISBN 978-80-89310-40-1.
- UNITED NATIONS 1992. *Sustainable development - Agenda 21*. [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na internete: <<http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>>.
- UNITED NATIONS 2002. *Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development*. [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na internete: <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf>
- UNITED NATIONS 2012. *The future we want*. . [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na internete: <<file:///C:/Documents%20and%20Settings/uzivatel/Desktop/clanok%20CESTOVNY%20RUCH/future%20we%20want.pdf>>.
- UNWTO, WTTC 2011. *The Global Leaders for Tourism Campaign*. [online] marec 2014. [cit. marec 2014] Dostupné na internete: <<http://www.wttc.org/activities/leaders-for-tourism/>>.
- Vyhlasčka MK SSR č. 110/1979 Zb. zo dňa 12. júla 1979 v znení Zákona NR SR č. 287/1994 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránená krajinná oblasť Horná Orava.*
- Vyhlasčka č. 420/2003 Z. z. Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky z 29. septembra 2003, ktorou sa ustanovuje územie Chránenej krajinnnej oblasti Horná Orava a jej zóny.*
- WEISS, P. et al. 2005. *Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike*. Bratislava : Ministerstvo hospodárstva SROV, 114 s.
- YOUNG, O., R. 2006. *The Globalization of socio-ecological systems: An agenda for scientific research*. p. 304-316. In Janssen, M. A., Ostrom, E., 2006: *Global Environmental Changes: Human and Policy Dimensions*. Special issue. UK: Elsevier. 16 (3).